

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2022.22.4.114-123>

The Meaning of Life of Teachers who Work in Special Schools with Pupils with Specific Needs

Der Sinn des Lebens von Lehrern, die in Sonderschulen mit Schülern mit besonderen Bedürfnissen arbeiten

Zmysel života učiteľov, ktorí pracujú v špeciálnych školách so žiakmi so špecifickými potrebami

Lenka Olšavská, Soňa Lovašová

Abstract

One needs to live one's life meaningfully¹. In this context, the article deals with the senses of life and focuses on the profession of teachers working in special primary schools, while I perceive their work as a mission. At the end of the article, it presents concrete results that were verified by a quantitative method through two types of questionnaires. The first methodology used was the PROQOL questionnaire, also called the *Professional Quality of Life Scale*², and the *Life Meaningfulness Scale* from the author Halama³ was used to determine the degree of meaningfulness of teachers. The data are interpreted in the last chapter Research and then compared with the theoretical findings of the paper.

Keywords: The meaning of life. Meaningful life. The satisfaction of helping.

Úvod

Téma zmyslu života, smerovania v živote, prípadne jeho straty býva častou témou, ktorá sa v priebehu vzniknutých psychických ťažkostí jedinca postupne vynára. No aj najväčšie životné krízy sa môžu stať príležitosťami na osobný rast a opätovné nájdenie motivácie a chuti žiť. Vzniknuté náročné obdobia sa akceptujú oveľa ľahšie, sú menej ohrozujúce a menej ničia morálku človeka, keď človek zmysel svojho života pozná, alebo keď ho v priebehu svojho života dokáže pre seba opäť nájsť. Mnohí ľudia predpokladajú, že činnosti a aktivity, ktoré sú zamerané na nájdenie zmyslu

¹ FRANKL, V. E. 2004: *Der Mensch vor der Frage nach dem Sinn*. Munchen, Piper.

² STAMM, B. H. 2010: *The Concise ProQOL Manual*, 2nd Ed. Pocatello, 78 s.

³ HALAMA, P. 2002: Vývin a konštrukcia škály životnej zmysluplnosti. In *Československá psychologie*, roč. 46, č. 3.

života, dostávajú hlbší a silnejší význam, keď sú sebaapresahujúce, a teda zamerané na niečo alebo niekoho mimo samého seba. Takými sú napríklad láska ku konkrétnemu človeku, láska k Bohu alebo k určitému cieľu. V súčasnej dobe sme zvyknutí sa rozhodovať a voliť medzi možnosťami. Rovnako to je i pri výbere svojho povolania, kedy si zvolíme oblasť z pomáhajúcich profesií, ktorých poslaním je pomoc ľuďom, ktorí ju potrebujú⁴. Americká psychologická asociácia⁵ vníma pomáhajúce povolanie ako kariéru, ktorá poskytuje zdravotnícke a vzdelávacie služby jednotlivcom a skupinám a odporúča tento typ povolania tým, ktorí chcú podporovať rast jedinca a riešiť problémy fyzického, psychologického, intelektuálneho, emocionálneho alebo duchovného aspektu.

Z dôvodu vyššie spomenutých skutočností sme sa rozhodli preskúmať významné oblasti týkajúce sa učiteľov a ich práci so žiakmi so špecifickými potrebami v kontexte nájdenia ich zmyslu života. Príspevok sa zaoberá nájdením zmyslu života učiteľov, ktorí (ne)objavili svoj zmysel pri práci so znevýhodnenými deťmi. Čiastočná analýza a zrealizovaný kvantitatívny výskum nám zaistia informácie o tom, v čom spočíva zmysel života učiteľov, ktorí pracujú v základných školách a špeciálnych základných školách v Košiciach, a zároveň nám umožnia overiť existenciu súvislostí medzi mierou prežívania zmysluplnosti života a pocitom zadosťučinenia z pomáhania.

Zámerom nášho príspevku je komparovať dimenzie životnej zmysluplnosti učiteľov, ktorí pracujú v špeciálnych základných a základných školách a overiť existenciu súvislostí medzi mierou prežívania zmysluplnosti života a pocitom zadosťučinenia z pomáhania.

Učiteľ ako poslanie – práca v špeciálnych školách so žiakmi so špecifickými potrebami

„Učitelia zastupujú a prezentujú svet pred očami mladých ľudí, ktorí musia v budúcnosti prevziať za tento svet zodpovednosť. Táto zodpovednosť nie je svojvoľne učiteľom uložená, ale je to istá podmienka pre realizáciu byť učiteľom“, objasňuje Špiner⁶. V našom príspevku sa zameriavame na špeciálne a inkluzívne vzdelávanie, kde špeciálna výchova a vzdelávanie zahŕňa problematiku výchovy a vzdelávania detí a žiakov:

1. so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, t. j. s mentálnym, telesným, zrakovým, sluchovým postihnutím, s narušenou komunikačnou

⁴ ELIHOVÁ, M., FOUSKOVÁ, E., 2014: Kresťanstvo v kontexte starostlivosti o duchovný a sociálny svet človeka. In *Ako nájsť zmysel života v sociálnej práci s rizikovými skupinami. 2. ročník Košických dní sociálnej práce*. Katedra sociálnej práce Filozofickej fakulty UPJŠ Košice, s. 209 – 215.

⁵ DIENER, E. 2000: Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. In *American psychologist*. [online], vol. 55, no. 1.

⁶ ŠPINER, D. 2004: Etický aspekt filozofie vo výchovno-vzdelávacom procese. In *Filozofia a život – život filozofie*. Bratislava: Vydavateľstvo IRIS, s. 91 – 95.

- schopnosťou, s autizmom, vývinovými poruchami učenia, poruchami správania;
- 2. chorých a zdravotne oslabených;
- 3. s nadaním;
- 4. zo sociálne znevýhodneného prostredia v príslušných školách a školských zariadeniach.

Jedným z hlavných princípov inkluzívneho vzdelávania žiakov nielen s telesným postihnutím, ochorením alebo zdravotným oslabením, je nezávislosť. Za nezávislosť sa nepokladá iba samostatný pohyb a sebaobsluha, ale aj voľné rozhodovania sa žiaka. Stratégia práce so žiakmi s telesným postihnutím, chorobou alebo zdravotným oslabením je postavená na presnom chápaní ich špecifických (najmä edukačných) potrieb. Je potrebné si uvedomiť, že skupina takto postihnutých jednotlivcov nie je v žiadnom prípade homogénna (rovnorodá), práve naopak, vyznačuje sa vysokou heterogenitou (rôznorodosťou), a tak všeobecne generalizovaný symbol telesne postihnutých – vozík – nie je jediným meradlom individuálnosti všetkých telesne postihnutých⁷. Pri výchove a vzdelávaní detí so zdravotným znevýhodnením sa postupuje podľa jednotlivých vzdelávacích programov pre deti s rôznymi druhmi zdravotného znevýhodnenia. V neposlednom rade vzdelávacie programy obsahujú špecifiká, na ktoré je nevyhnutné prihliadať pri ich výchove a vzdelávaní vo všetkých školách, v ktorých sú vzdelávané⁸.

Výchova a vzdelávanie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami

Žiak so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami je žiak, u ktorého je potrebné zabezpečiť ďalšie zdroje na podporu efektívneho vzdelávania. Použitie ďalších zdrojov umožní vytvoriť kvalitatívne nové prostredie zodpovedajúce potrebám žiakov, ktorí si vyžadujú špeciálny prístup vo vzdelávaní⁹. Špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby sú u žiaka diagnostikované školským zariadením výchovného poradenstva a prevencie¹⁰. Pod pojmom *špeciálna výchovno-vzdelávacia potreba* chápeme požiadavku na úpravu podmienok, obsahu, foriem, metód, prostredia a prístupov výchovy

⁷ LOPÚCHOVÁ, J. a kol. 2016: *Stratégie vzdelávania študentov so špecifickými potrebami na vysokých školách (praktický sprievodca štúdiom)*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 212 s.

⁸ MŠVVaŠ SR. 2017. *Vzdelávacie programy pre deti so zdravotným znevýhodnením pre predprimárne vzdelávanie*. [online].

⁹ ZÁKON č. 245/2008 Z. z.: *Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov*.

¹⁰ MŠVVaŠ SR, 2017: *Vzdelávacie programy pre deti so zdravotným znevýhodnením pre predprimárne vzdelávanie*. [online].

a vzdelávania žiaka¹¹. Požiadavka na úpravu podmienok (obsahu, foriem, metód, prostredia a prístupov) vo výchove a vzdelávaní pre žiaka sa v školskom zákone stala základným predpokladom pre žiakov so špeciálnou výchovno-vzdelávacou potrebou. Špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby vychádzajú zo zdravotného znevýhodnenia alebo vývinu žiaka v sociálne znevýhodnenom prostredí. Práve vďaka ním sa dokáže zabezpečiť:

1. rovnocenný prístup k vzdelávaniu, primeraný rozvoj schopností alebo osobnosti;
2. dosiahnutie primeraného stupňa vzdelania;
3. primerané začlenenie do spoločnosti.

Nájdanie zmyslu života učiteľov, ktorí našli zmysel života pri práci so znevýhodnenými deťmi

Konštatujeme, že v kontexte výchovy a vzdelávania žiakov na základných školách je učiteľ častokrát vystavovaný nadmernej záťaži, ktorá mu môže spôsobovať stres. Práve učiteľské povolanie patrí k profesiám, ktoré si vyžadujú neustále nasadenie jedinca, ktorý v extrémnom vyjadrení neoddeľuje svoju profesiu od osobného života. Z týchto, a ešte mnoho iných dôvodov, sa učiteľská profesia zaraďuje k pomerne neľahkým profesiám. Preto je veľmi zarmucujúcim faktom, že tak náročná a spoločensky významná práca je len vo veľmi malej miere uznávaná našou spoločnosťou¹². Na prežívanie životnej spokojnosti, v ktorej je obsiahnutá aj spokojnosť v práci, má výrazný vplyv schopnosť odolávať stresu. V životnej spokojnosti je však zahrnutých viacero faktorov, pričom niektoré z nich sa týkajú samotnej osobnosti, do ktorej môžeme zahrnúť jeho schopnosť adaptácie, odolnosť voči stresu, temperament či povahové vlastnosti. Každý faktor súvisiaci s nájdením zmyslu svojho života má osobitý význam, a preto je nemožné pri skúmaní zmyslu života vylúčiť akýkoľvek z nich. Tu vzniká priestor na neľahkú analýzu činiteľov, ktoré pôsobia na prežívanie, vnímanie a celkový život jedinca. Pričom hľadanie účelu života človeka a jeho smerovanie by malo byť podporované vlastnými pocitmi radosti, spokojnosti a všeobecným porozumením. Pretože len vtedy človek nájde zmysel života, keď pocíti pokoj a súlad s okolitým živým aj neživým svetom, tvrdia autorky Roučková a Varečková.

¹¹ Vyhláška MŠVVaŠ SR č. 223/2022 Z. z. o základnej škole.

¹² RÚČKOVÁ, G., VAREČKOVÁ, E. 2017. Psychologická príprava učiteľov odborných predmetov a rola učiteľa v kontexte povolania ako predpoklad pre zvládanie záťaže vo svojej profesii. In *Mladá veda*. Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s.r.o., Prešov, roč. 5, č. 7, s. 87 – 103.

Výskumná štúdia na Slovensku: Životná spokojnosť a vybrané osobnostné premenné učiteľov

Slovenskí autori Popelková kol.¹³ vypracovali v kontexte zmyslu života a životnej zmysluplnosti učiteľov významné výskumy a výsledky interpretovali vo viacerých svojich štúdiách. V štúdiu, ktorá je časťou komplexnejšieho výskumného sledovania životnej spokojnosti slovenských učiteľov (analýza životnej spokojnosti vo vzťahu k sociálnej opore a demografickým oblastiam a komparácia životnej spokojnosti učiteľov s inými profesiami), sa zameriavali autori na sledovanie vplyvu osobnostných charakteristík na životnú spokojnosť učiteľov. Ich zámerom bolo analyzovať životnú spokojnosť učiteľov vo vzťahu k vybraným osobnostným črtám. Výskumný súbor tvorilo 197 učiteľov (ZŠ, SŠ) z miest a obcí západného Slovenska. Mužov bolo 88 (43,3 %), žien 109 (56,7 %) s priemerným vekom 41,65 rokov. Aplikovali *Dotazník životnej spokojnosti* od autorov Fahrenberg, J., Myrtek, M., Schumacher, J., Brähler, E.¹⁴, ktorý umožňuje zachytenie individuálnej spokojnosti v desiatich životných oblastiach: zdravie, práca a zamestnanie, finančná situácia, voľný čas, manželstvo a partnerstvo, vzťah k vlastným deťom, vlastná osoba, sexualita, priatelia, známi a príbuzní, bývanie. Z celého radu štúdií na pacientoch, ktorým bol administrovaný dotazník životnej spokojnosti, vyplýva relatívne vysoká spokojnosť všetkých pacientov. Výskum dokazuje významný vzťah medzi životnou spokojnosťou a dvomi sledovanými osobnostnými črtami: prívetivosťou a svedomitou, tvrdia autori.

Prínos štúdie vidia Nábělková a Kardošová¹⁵ v preskúmaní vzťahu fenoménu flow v súvislosti s prežívaním zmysluplnosti života vysokoškolákov. Jedným z cieľov ich výskumu bolo zmapovať konkrétne zdroje zmyslu života (t. j. odkiaľ zmysel čerpajú, v čom ho vidia) a ich subjektívnu významnosť. Štatisticky významný rozdiel medzi odborními zaznamenali vo vnímaní celkovej životnej zmysluplnosti a tiež v jej afektívnom komponente. *„Z výsledkov sa javí ako nižšia zmysluplnosť u študentov odboru učiteľstvo ako u študentov ostatných odborov. Keďže afektívna dimenzia odráža pocity naplnenia a spokojnosti, ktoré čerpajú respondenti zo zážitkov, je väčšia pravdepodobnosť, že budúci učitelia častejšie zažívajú pocity nespokojnosti, smútku, úzkosti, pesimizmu a depresie ako študenti ostatných študijných*

¹³ POPELKOVÁ, M. a kol. 2010: Životná spokojnosť a vybrané osobnostné premenné učiteľov. In *Psychológia a jej aspekty*. Vydavateľstvo: Univerzita v Ostrave, Filozofická fakulta, s 15 – 31.

¹⁴ FAHRENBERG, J. a kol. 2001: *Progress in ambulatory assessment: Computer-assisted psychological and psychophysiological methods in monitoring and field studies*. Hogrefe & Huber Publishers.

¹⁵ NÁBĚLKOVÁ, E., KARDOŠOVÁ, M. 2010: *Zmysel života a fenomén flow*. In *Kvalita života v kontexte 21. storočia: zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou* (CD-rom), s. 153 – 163.

odborov. Dôvodom môže byť nízky spoločenský status učiteľov. Kým v minulosti bola táto profesia veľmi uznávaná, v súčasnosti badať skôr zaznávanie tejto profesie v spoločnosti. Ostatné odbory vykazujú približne rovnakú mieru zmysluplnosti vo všetkých komponentoch,“ vysvetľujú autorky.

Vyššie spomenuté výsledky výskumov a mnoho ďalších nás primáli k prebádaniu problematiky zmyslu života učiteľov pracujúcich na základných špeciálnych školách. V danom kontexte sme pripravili a zrealizovali kvantitatívny výskum, ktorého výsledky interpretujeme v kapitole 3, nižšie.

Výskum

Atraktívnosť témy a následná teoretická analýza problematiky zmyslu života učiteľov, ktorí pracujú v špeciálnych základných školách so žiakmi so špecifickými potrebami, nás primáli k zrealizovaniu samotného sociálneho výskumu. Nasledujúce etapy výskumu nám pomôžu odhaliť, či a akým spôsobom učitelia nachádzajú svoj zmysel života vo svojej práci, a ako to ovplyvňuje ich pedagogickú činnosť. V našom výskume sa preto prioritne zameriame na:

1. Komparáciu dimenzií životnej zmysluplnosti učiteľov, ktorí pracujú v špeciálnych základných a základných školách;
2. Existenciu súvislostí medzi mierou prežívania životnej zmysluplnosti a pocitom zadosťučinenia z pomáhania.

Hlavným cieľom príspevku je *komparovať dimenzie životnej zmysluplnosti učiteľov, ktorí pracujú v špeciálnych základných a základných školách a overiť existenciu súvislostí medzi mierou prežívania zmysluplnosti života a pocitom zadosťučinenia z pomáhania*. Vo výskume sme predpokladali, že:

1. zmysel života dosahujú učitelia na základných špeciálnych školách skôr ako učitelia pracujúci na základných školách.
2. pocit zadosťučinenia z pomáhania dosahujú učitelia pracujúci na základných špeciálnych školách skôr ako učitelia pracujúci na základných školách.
3. vyššia miera pocitu životnej zmysluplnosti zvyšuje pocit zadosťučinenia z pomáhania u učiteľov.

Metodika výskumu

Výskum bol realizovaný prostredníctvom výskumnej zostavy (distribuovanej osobne) pozostávajúcej z metodík na identifikovanie pocitu zadosťučinenia z pomáhania a zmyslu života. Demografické otázky boli zamerané na zistenie veku, pohlavia a pracovného zaradenia (podľa typu školy). Prvou použitou metodikou je **PROQOL dotazník** (Professional Quality of Life Scale, Stamm 2010) nazývaný aj **Škála profesionálnej kvality**

života (ďalej PROQOL). Ide o 30-položkový dotazník pripravený na meranie únavy zo súcitu, pracovnej spokojnosti a vyhorenia u pomáhajúcich profesionálov. Za pomáhajúcich profesionálov považuje v prvom rade personál zo zdravotníckych zariadení, a to sú psychológovia, zdravotné sestry a lekári, pracovníci sociálnych služieb, učitelia, policajti, hasiči alebo iní záchranári. (<https://novopsych.com.au/>) Faktom je, že pozitívne aj negatívne aspekty vykonávania práce ovplyvňujú profesionálnu kvalitu života, a preto sme na overenie hypotéz použili jednu z troch implikovaných škál – **Škálu zadosťučinenia z pomáhania**, zostavenú z desiatich výrokov a škálovania v rozmedzí od 1 – 5, pričom 1 = nikdy, 2 = zriedka, 3 = niekedy, 4 = často a 5 = veľmi často.

Na zisťovanie miery životnej zmyslupnosti učiteľov sme použili **Škálu životnej zmyslupnosti** od tvorca Halamu¹⁶ založenú na trojkomponentovom modeli zmyslu života. Škála disponuje tromi dimenziami (kognitívnu, motivačnou a afektívnu), každá z nich obsahuje 6 položiek. Kognitívna dimenzia sa vníma ako celkové nasmerovanie v živote, životné poslanie či chápanie života. Podľa Žiakovej E. a Žiakovej T.¹⁷ je kognitívny komponent považovaný za dominantný. Motivačná dimenzia sa zaoberá cieľmi, plánmi a mierou angažovanosti v nich a afektívna reprezentuje životnú spokojnosť, naplnenosť a optimizmus (pochádzajúc z prežívania zmyslu života). Čím vyššia je bodová hodnota dosiahnutá v tomto dotazníku, tým možno život danej osoby pokladať za zmyslupnejší, tvrdí Halama.

Pre zisťovanie vnútornej konzistencie škály sme použili Cronbachov koeficient alfa, ktorý bol 0,72 (resp. 0,65 pre kognitívnu, 0,54 pre motivačnú a 0,70 pre afektívnu dimenziu). Pomocou korelácií sme overili súvislosti medzi dosahovaním zmyslu života učiteľov a pocitom zadosťučinenia z pomáhania u pedagógov pracujúcich v oboch typoch škôl, a to základnej školy a základnej špeciálnej školy.

Výber výskumnej vzorky

Štúdia bola zameraná na učiteľov základných bežných a špeciálnych škôl. Výskumný súbor pozostával zo **109** respondentov, ktorí sú zamestnaní v meste Košice v košickej základnej alebo špeciálnej základnej škole. Výskumnú vzorku teda tvorili učitelia základných škôl (troch bežných a štyroch špeciálnych základných škôl), pričom učitelia boli oslovení prostredníctvom ich vedenia (riaditeľov) a zastúpenie pohlaví bolo nevyrovnané

¹⁶ HALAMA, P. 2002: Vývin a konštrukcia škály životnej zmyslupnosti. In *Československá psychologie*, roč. 46, č. 3.

¹⁷ ŽIAKOVÁ, E. a kol., 2014: Zborník rámci projektu VEGA č. 1/0282/12 *Interdisciplinárna analýza zmyslu života a jeho komponentov v sociálne významných skupinách adolescentov z hľadiska jeho formovania a možnej intervencie*.

(v prevahe boli ženy) = spolu bolo **102 žien (93,60 %)** respondentiek a **7 mužov (6,40 %)** respondentov. Výskum bol uskutočnený dotazníkovou formou – osobne – po dohode s riaditeľom (riaditeľkou) základnej školy sme sprostredkovali dotazníky samotným respondentom v mieste ich pracoviska.

Výber výskumnej vzorky sme zvolili zámerným nenáhodným spôsobom podľa vopred stanovených spoločných znakov. Vybrané školy sa líšili svojou geografickou polohou a veľkosťou žiackej populácie.

Interpretácia výsledkov výskumu

Hodnoty dosahovania zmyslu života u učiteľov pracujúcich na základných a základných špeciálnych školách sú opísané v **Tabuľke 1** (ZŽ dim1 predstavuje kognitívnu dimenziu zmyslu života, ZŽ dim2 predstavuje motivačnú dimenziu zmyslu života a ZŽ dim3 predstavuje afektívnu dimenziu zmyslu života) a hodnoty z dosahovania pocitu zadosťučinenia z pomáhania evidujeme v **Tabuľke 2** (PROQOL dotazník). Obe tabuľky hovoria o samotnej štatistickej významnosti. Na základe **p-hodnôt** pri jednotlivých dimenziách, a to **0,239, 0,421 a 0,646** v prvej tabuľke a hodnoty **p 0,647** v druhej tabuľke môžeme konštatovať, že rozdiely medzi typmi škôl a dosahovaní zmyslu života či pocitu zadosťučinenia z pomáhania nie sú štatisticky významné.

Tabuľka 1: Hodnoty dosahovania zmyslu života učiteľov

	ZŠ	ŠZŠ	Z	p
ZŽ dim1	55,54	54,06	0,239	0,811
ZŽ dim2	54,04	56,66	0,421	0,674
ZŽ dim3	56,47	52,46	0,646	0,518

Tabuľka 2: Hodnoty z dosahovania pocitu zadosťučinenia z pomáhania

	ZŠ	ŠZŠ	Z	p
PRQ	56,49	52,44	0,647	0,517

Tabuľka 3 zobrazuje súvislosti medzi prežívaním životnej zmysluplnosti a pocitom zadosťučinenia z pomáhania, pričom Spearmanov korelačný koeficient nám potvrdil tesnosť vzťahov medzi danými premennými. Výsledkom je pozitívna korelácia: nárast hodnoty jednej premennej (životná zmysluplnosť) súvisí s nárastom hodnoty druhej premennej (pocit zadosťučinenia z pomáhania).

Tabuľka 3: Súvislosti medzi prežívaním životnej zmysluplnosti a pocitom zadosťučinenia z pomáhania

		Z z P
ZŽ dim1	r	0,557**
	p	> 0,01
ZŽ dim2	r	0,522**
	p	> 0,01
ZŽ dim3	r	0,331*
	p	> 0,01

r= 0,3 – 0,49 korelácia je stredne silná*

r= 0,5 – 1 korelácie je silná**

> 0,01 – štatisticky významné dáta

Záver

Predložené výsledky výskumu z Tabuliek 1 a 2 vypovedajú o slabej štatistickej významnosti, a teda Hypotéza č. 1 a Hypotéza č. 2 sa nám nepotvrdila. Použitý Spearmanov korelačný koeficient popisuje monotónnu závislosť medzi životnou zmysluplnosťou a pocitom zadosťučinenia z pomáhania, a teda nielen lineárnu, ale jeho obecnú rastúcu tendenciu. Z Tabuľky 3 vyplýva, že vyššia miera pocitu životnej zmysluplnosti zvyšuje pocit zadosťučinenia z pomáhania učiteľov, a teda môžeme konštatovať, že Hypotéza č. 3 sa nám potvrdila.

Práca učiteľa, ktorá by dnes mala spĺňať vysoký morálny štandard, je v súčasnosti natoľko náročná, že je pre ňu niekedy nefahké dané požiadavky naplniť. Hvozdík¹⁸ sa o tom vyjadruje nasledovne: „*Prirodzene, celý motivačný systém školy treba chápať ako súčasť i prostriedok prípravy mladej generácie na jej aktívnu účasť na budovaní spoločnosti podľa uznávaných hodnôt a jej ideových a morálnych noriem*“. Škola by mala učiť láske, celostnému pohľadu na život, sebazpoznaniu a hlavne slobode. Úlohou učiteľa je pozorovať sklony dieťaťa a jeho temperament, porozumieť jeho ťažkostiam, brať do úvahy dedičnosť, vplyv rodičov a zároveň ho nevnímať ako predstaviteľa určitej skupiny. Učiteľ by si mal uvedomovať rozsah pedagogickej slobody, ktorý je ale neoddeliteľne spojený s veľkou zodpovednosťou voči žiakom, rodičom, kolegom a v neposlednej miere aj voči sebe samému. Učiteľ musí chápať, že vo výchovno-vzdelávacom procese má veľkú moc, ktorá má pomáhať v prvom rade žiakom. Vtedy bude spokojný sám so sebou a jeho žiaci s ním. K ďalším dôležitým pilierom učiteľa patria predovšetkým jeho vzdelanie, aktívny prístup k celoživotnému vzdelávaniu, vzťah k pracovným povinnostiam a samotný vzťah k žiakom¹⁹.

¹⁸ HVOZDÍK, J. 2017. *Základy školskej psychológie*. Vydavateľstvo: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017. 381 s.

¹⁹ ZÁKLADNÁ ŠKOLA JÁNA ŠVERMU. 2019. *Etický kódex učiteľa*. [online].

Bibliografia

- DIENER, E. 2000: Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. In *American psychologist*. [online], vol. 55, no. 1. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.34>
- ELICHOVÁ, M., FOUSKOVÁ, E. 2014: Kresťanstvo v kontexte starostlivosti o duchovný a sociálny svet človeka. In *Ako nájsť zmysel života v sociálnej práci s rizikovými skupinami. 2. ročník Košických dní sociálnej práce*. Katedra sociálnej práce Filozofickej fakulty UPJŠ Košice, s. 209 – 215.
- FAHRENBERG, J. a kol. 2001: Progress in ambulatory assessment: Computer-assisted psychological and psychophysiological methods in monitoring and field studies. Hogrefe & Huber Publishers.
- FRANKL, V. E. 2004: *Der Mensch vor der Frage nach dem Sinn*. Munchen, Piper.
- HALAMA, P. 2002: Vývin a konštrukcia škály životnej zmyslupnosti. In *Československá psychologie*, roč. 46, č. 3.
- HVOZDÍK, J. 2017: *Základy školskej psychológie*. Vydavateľstvo: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017. 381 s.
- LOPÚCHOVÁ, J. a kol. 2016: Stratégie vzdelávania študentov so špecifickými potrebami na vysokých školách (praktický sprievodca štúdiom). Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 212 s.
- MŠVVaŠ SR. 2017: Vzdelávacie programy pre deti so zdravotným znevýhodnením pre predprimárne vzdelávanie. [online].
- NÁBĚLKOVÁ, E., KARDOŠOVÁ, M. 2010: *Zmysel života a fenomén flow*. In *Kvalita života v kontexte 21. storočia: zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou* (CD-rom), s. 153-163.
- POPELKOVÁ, M. a kol. 2010: Životná spokojnosť a vybrané osobnostné premenné učiteľov. In *Psychológia a jej aspekty*. Vydavateľstvo: Univerzita v Ostrave, Filozofická fakulta, s 15-31.
- RUČKOVÁ, G., VAREČKOVÁ, Ľ. 2017: Psychologická príprava učiteľov odborných predmetov a rola učiteľa v kontexte povolania ako predpoklad pre zvládanie záťaže vo svojej profesii. In *Mladá veda*. Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s.r.o., Prešov, roč. 5, č. 7, s. 87-103.
- STAMM, B. H. 2010: *The Concise ProQOL Manual*, 2nd Ed. Pocatello, 78 s.
- ŠPINER, D. 2004: Etický aspekt filozofie vo výchovne vzdelávacom procese. In *Filozofia a život – život filozofie*. Bratislava: Vydavateľstvo IRIS, s. 91-95.
- VYHLÁŠKA MŠVVaŠ SR č. 223/2022 Z. z. o základnej škole.
- ZÁKLADNÁ ŠKOLA JÁNA ŠVERMU. 2019: *Etický kódex učiteľa*. [online].
- ZÁKON č. 245/2008 Z. z.: Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- ŽIAKOVÁ, E. a kol. 2014: Zborník v rámci projektu VEGA č. 1/0282/12 Interdisciplinárna analýza zmyslu života a jeho komponentov v sociálne významných skupinách adolescentov z hľadiska jeho formovania a možnej intervencie.